

ЦЕНТР
українсько-європейського
наукового співробітництва

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ФАХОВИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ "УКРАЇНСЬКИЙ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС"
ВИДАВНИЦТВО «ГЕЛЬВЕТИКА»

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

UCRAINA LIBERTATEM

ТРАНСФОРМАЦІЯ
ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ
ТА КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ

УДК 1/7:130.2:7.01

К26

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Редакційна колегія

Ковальчук О.В. – голова, кандидат мистецтвознавства, доцент, декан факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Циганик М.І. – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

Роготченко О.О. – доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, голова редакційної колегії фахового наукового журналу «Український мистецтвознавчий дискурс»

Сиротинська Н.І. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музикознавства і хорового мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

Савицька І.М. – кандидат філософських наук, доцент, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Карпов В.В. – відповідальний редактор, доктор історичних наук, завідувач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Єфімов Ю.В. – старший викладач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, креативний директор рекламної агенції «Медіа Партнер Україна»

Волгін Ю.Є. – старший викладач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

К26 Ucraina libertatem. Трансформація гуманітарної сфери та культурного простору під впливом війни. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ. 11 листопада 2025 року / Ред. кол. : О.В. Ковальчук (голова), М.І. Циганик, В.В. Карпов (відп. ред.) та ін. Київ : Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. 311 с.

ISBN

У збірнику опубліковано матеріали учасників конференції, що висвітлюють актуальні питання процесів розвитку української гуманітаристики та культурно-мистецького простору у час воєнного стану, викликаного військовою агресією з боку російської федерації.

Автори відповідальні за достовірність наведених фактів, повноту та системність висвітлення питань, що досліджують, написання власних імен та географічних назв, покликань на джерела та літературу.

УДК 1/7:130.2:7.01

ISBN

@Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

@Видавництво “Гельветика”

УДК 7.01:004.8:17

Богацька Анжеліка Олександрівна, магістрантка кафедри дизайну
Лихолат Олена Віталіївна, наукова керівниця,
кандидатка педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дизайну
Синявська Наталія Віталіївна, наукова керівниця,
старша викладачка кафедри дизайну
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТИКИ ХУДОЖНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ ЦІННІСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Анотація. У статті досліджено етичні аспекти художньої взаємодії людини та штучного інтелекту в умовах ціннісних трансформацій сучасного культурного простору. Розглянуто проблеми авторства, автентичності та експлуатації у творчих практиках, пов'язаних із використанням алгоритмів у мистецтві. На основі аналізу міжнародних досліджень (Jääskeläinen, Larsen-Ledet, Eriksson та ін.) обґрунтовано необхідність формування гуманістичного підходу до розробки та застосування ШІ в мистецькій сфері. Запропоновано художнє дослідження як метод етичного осмислення співтворчості «Людина–ШІ», що поєднує критичну рефлексію, матеріальну відповідальність і культурну стійкість. Підкреслено значення дизайну та мистецтва як медіаторів між технологічними інноваціями й гуманістичними цінностями, які формують етику майбутнього цифрового суспільства.

Ключові слова: штучний інтелект; етика мистецтва; художнє дослідження; авторство; автентичність; культурні трансформації; гуманістичні цінності; дизайн і технології; креативне мислення.

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ), зокрема генеративних моделей, спричиняє парадигмальні зміни у сфері мистецтва та творчості. Ці інновації не лише розширюють можливості художньої експресії, але й ставлять під сумнів саму сутність мистецтва та його органічний зв'язок із людською індивідуальністю [1; 2; 3]. В умовах ціннісних трансформацій національного культурного простору, які набувають особливої гостроти на тлі сучасних глобальних викликів, питання гуманізму, захисту людяності та етики взаємодії людини і розумної машини стає центральним для міжнародної гуманітаристики.

У добу, коли штучний інтелект дедалі активніше входить у сферу мистецтва, виникає критична потреба переосмислення етичних імперативів взаємодії людини і ШІ. Мистецтво, співпрацюючи з алгоритмами, змінює уявлення про авторство, автентичність, автономію та творчу відповідальність [1]. ШІ, виступаючи як потужний інструмент та інтелектуальний помічник у творчості, провокує необхідність перегляду усталених етичних і культурних норм, оскільки інтелект машини демонструє високий рівень імітації унікальних людських здібностей. У своїх дослідженнях автори підкреслюють, що надмірне спирання на ШІ може «послабити чутливість» людини, загрожуючи «колективній деменції» культурного простору [4]. Є прихильники думки, що твори, створені ШІ, кидають виклик антропоцентричним уявленням про те, що творчість є виключно людським привілеєм [5]. Більш того, окремі дослідження підкреслюють, що творчий продукт, створений ШІ, може балансувати між інновацією та експлуатацією – коли алгоритми «переграють» людський контекст або використовують творчий внесок людських авторів без належного визнання [3; 6; 7].

Такі дискусії підкреслюють, що емплікація ШІ у мистецтво не є нейтральним технічним кроком, а трансформаційним культурним актом. Всепроникність ШІ зобов'язує наукову спільноту сформулювати відповідь на питання про унікально людське у творчості, інтерпретації, критиці та оціночних судженнях. Отже, можна визнати, що гуманітарні науки виявляються не є застарілими, а, навпаки, необхідними для регулювання процесів створення, використання та осмислення нових технологій [8]. Без активної участі гуманітаріїв існує високий ризик того, що ШІ розвиватиметься виключно за технічними та економічними параметрами, ігноруючи критичні моральні та культурні наслідки. Філософські підходи, зокрема гуманістична етика, пропонують альтернативу домінуванню утилітаризму, наголошуючи на важливості процедур, а не лише результатів [2]. Це створює теоретичну основу для художнього осмислення, яке не лише виявляє проблеми, а й шукає шляхи для спільного формування етичних норм у культурному просторі. Етичні рекомендації щодо ШІ спрямовуються на розвиток взаємодії, що надає користувачам відчуття контролю та поваги до їхніх цінностей та цілей, також підкреслюють нагальну потребу у гуманістичній корекції технологічного розвитку [4].

На тлі цих викликів постає завдання – здійснити художнє дослідження етичних аспектів взаємодії «Людина–ШІ», а також на цій основі теоретично обґрунтувати

та практично продемонструвати шляхи збереження гуманістичних цінностей, орієнтованих на людину, і її здатності до самостійної дії та унікальної творчості у трансформованому культурному просторі.

Метою цієї статті є аналіз існуючих підходів до етики у взаємодії людини і ШІ в мистецтві, виявлення ключових проблем (авторство, експлуатація, автентичність) та обґрунтування художнього дослідження як методологічного інструменту для етичного осмислення та художньої рефлексії у трансформованому культурному просторі.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія людини та ШІ у творчому процесі є прямим полем для ціннісних змін, оскільки вона торкається двох ключових гуманістичних питань: «Хто є автором?» і «Чиє бачення реалізується?». Однією з найбільш фундаментальних проблем, порушених інтеграцією ШІ в артпроцес, є деконструкція поняття авторства. Етика взаємодії людини та ШІ у мистецтві ґрунтується на дилемі — чи може алгоритм бути співтворцем, а не лише інструментом? Коли машина генерує музичну композицію чи картину, виникає важлива етична дилема: хто є законним власником такого мистецького творіння? Чинні правові рамки, які ґрунтуються на концепції людського авторства, викликають значну невизначеність щодо належного приписування авторства творам, створеним ШІ [3]. Дослідження групи науковців [6] демонструє, що у спільних перформансах людина часто залишається куратором смислу, тоді як машина виконує функцію імпровізаційного співучасника, але не самостійного суб'єкта творчості. Це призводить до необхідності філософського переосмислення, де на перше місце виходить спільна відповідальність та прозорість процесу.

Проблема авторства також пов'язана з феноменом автентичності. У статті Das & Kundu (2024) [3] зазначено, що цифрові твори, створені за допомогою ШІ, позбавлені «людського дотику», який формує унікальність мистецького досвіду, мистецтво, створене ШІ, імітує людську інтенцію, але не переживає її. Таким чином, технологічна естетика ризикує підмінити етику вираження.

У відповідь на ці виклики дедалі частіше пропонується застосування методу художнього дослідження (art-based research) як способу етичного осмислення взаємодії «людина – ШІ». Гуманістична етика пропонує змістити фокус з утилітарної максимізації результату на процедуру та участь, що є ключовими елементами людського добробуту та моралі [2]. Художнє дослідження поєднує критичне мислення з творчою практикою,

дозволяючи не лише аналізувати, а й емоційно проживати наслідки цифрових трансформацій. У такій парадигмі мистецтво стає лабораторією для тестування меж людського й машинного уявлення. Художники експериментують із «співтворенням», водночас утверджуючи людську рефлексію як ядро етичної позиції. Художній підхід до цієї проблеми дозволяє митцю свідомо досліджувати межі людського та машинного внеску, залишаючи простір для людського контролю та поваги до цінностей [7]. Таким чином, ШІ розглядається не просто як інструмент, що автоматизує, а як «співробітник», що полегшує нові техніки та досвід у мистецькій царині [9]. Мистецтво в цьому ключі стає формою запиту дослідження, коли сам процес творення стає формою дослідження [4].

Штучний інтелект становить загрозу збереженню культурного простору через явище алгоритмічної упередженості (algorithmic bias). Оскільки алгоритми навчаються на існуючих масивах даних, вони можуть ненавмисно відтворювати або навіть посилювати культурні та соціальні упередження [3]. Це створює значний ризик уніфікації (гомогенізації) культурного контенту, коли ШІ починає нав'язувати упереджені інтерпретації або систематично ігнорувати тонкощі недостатньо репрезентованих культур. Внаслідок цього виникає небезпека дискредитації нашого розуміння минулого, що може призвести до створення усередненої версії культурної спадщини, повністю позбавленої її багатства, складності та внутрішніх суперечностей. Тому критично важливо розробляти механізми, які гарантують плюралізм та інклюзивність при формуванні навчальних баз даних для ШІ.

Художнє дослідження тут може виступати як захист людяності, свідомо протидіючи тенденції алгоритмічної уніфікації через створення мистецьких творів, що акцентують свою увагу на унікальних культурних наративах.. Дослідники стверджують, що фундаментальні етичні цінності, як-от справедливість і прозорість, не повинні просто механічно перекладатися в інші культури, а мають бути побудовані через інклюзивний міжкультурний діалог. Цей підхід, відомий як спільне формування етики (co-creation of ethics), кардинально трансформує культурне розмаїття з управлінської проблеми на простір для спільного творення етичного сенсу [7]. Це дозволяє не лише враховувати, але й активно генерувати нові етичні рамки, що є життєво необхідним для стійкості культурного простору. Такий механізм гарантує, що цінності, як-от гідність, відповідальність чи справедливість, набувають своєї глибини та актуальності

через резонанс і переосмислення культурних меж. Мистецтво, виступаючи як носій культурного коду, стає в цій системі ключовим інструментом, що дозволяє зробити етичний запит видимим і відчутним [4].

У добу штучного інтелекту (ШІ) роль митця зазнає фундаментальної трансформації, перетворюючись із традиційного одноосібного творця на «наглядача» та «співробітника» [6]. Ця зміна ролі митця несе прямий ризик, пов'язаний зі зниженням цінності людської творчості, послаблення творчих здібностей та послаблення художніх навичок [1]. Проте, більш значна загроза полягає у потенційній втраті людської чутливості у процесі творення. Мистецтво є унікальним засобом викликати глибокі емоційні реакції та сприяти почуттю зв'язку між людьми. Якщо у творчому процесі буде домінувати машина, існує небезпека втрати цієї емоційної глибини та автентичності, що може призвести до знецінення мистецтва як механізму емоційного та соціального резонансу [4].

Етичні рамки, засновані на гуманізмі, стверджують, що мистецька практика повинна зберігати свою функцію форми дослідження. Це критично важливо для підтримки здатності людини до самостійної дії (agency) в умовах домінування технологій, що досягається через такі принципи:

- Принцип множинності цінностей, що полягає у визнанні плюралізму цінностей, що передбачає, що складні етичні дилеми не можуть бути зведені до єдиного, алгоритмічно оптимізованого рішення. Натомість, вони вимагають інтегрального врахування різноманіття естетичних, моральних та соціальних критеріїв [9].
- Принцип дизайну взаємодії, орієнтованого на людину, що передбачає свідоме формування правил взаємодії між людиною та ШІ, що забезпечують користувачу відчуття суб'єктного контролю та повагу до його ціннісних орієнтирів [4]. Оскільки цей чинник суттєво впливає на прийняття ШІ-рішень, художнє дослідження може слугувати методологічною основою для проектування оптимальних моделей такої взаємодії.
- Принцип процедурної етики, що вимагає зміщення акценту з оцінки кінцевого продукту на сам процес творення та процедури, обрані для взаємодії зі штучним інтелектом [9]. Такий підхід гарантує, що технологія не домінує над творчим процесом, а лише підсилює людські можливості, зберігаючи таким чином право людини на самостійний вибір і дію (agency).

Зрештою, гуманітарні науки є незамінними та стратегічно необхідними у керуванні інтеграцією ШІ, оскільки вони виконують функцію ціннісного запобіжника технологічного розвитку. Їхня роль полягає у постійному утриманні питань сенсу, етики, культурної упередженості та людської гідності на передньому плані [8]. Гуманітарний контроль є ключем до забезпечення того, що ШІ сприятиме плюралізму та самостійній дії людини, а не нівелюватиме її.

Висновки. Проведене дослідження доводить, що етика художньої взаємодії людини та штучного інтелекту (ШІ) виступає ключовим чинником гуманітарної рефлексії у добу ціннісних трансформацій культурного простору. По-перше, вона сприяє переосмисленню гуманістичних засад авторства, креативності й відповідальності, переводячи їх з площини правових визначень у сферу філософії співтворчості, де технологія розглядається як партнер, а не загроза. По-друге, художня практика, заснована на етичному осмисленні взаємодії з алгоритмами, стає засобом захисту людяності – простором опору алгоритмічним упередженням, стандартизації та культурній уніфікації. По-третє, досвід мистецтва й гуманітарних наук формує підґрунтя для розвитку ШІ, орієнтованого на людину, який зберігає її емоційну глибину, емпатію та ціннісну автономію. Саме завдяки етично вмотивованому художньому діалогу між людиною та технологією мистецька культура здатна не лише адаптуватися до глобальних технологічних змін, а й утвердити власний гуманістичний шлях розвитку.

Список використаних джерел:

1. Khatiwada P., Washington J., Walsh T., Hamed A. S., Bhatta L. The Ethical Implications of AI in Creative Industries: A Focus on AI-Generated Art. *Computers and Society (cs.CY)*. 2025. 7 pages. DOI: 10.48550/arXiv.2507.05549
2. Tasioulas, J. Artificial Intelligence, Humanistic Ethics. *Daedalus*. 2022. 151(2). pp. 232-243. DOI: 10.1162/daed_a_01912.
3. Das S., Kundu R. The Ethics of Artificial Intelligence in Creative Arts. *Interdisciplinary International Journal of Advances in Social Sciences, Art and Humanities (IJASSAN)*. 2024. pp. 26-33. DOI: 10.62674/ijassah.2024.v1i1.003
4. Sefira N. A. Beyond the Soul of AI: Art, Ethics, and the Future of Human Expression. *Modern Diplomacy. Science & Technology*. 4 July 2025. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2025/07/04/beyond-the-soul-of-ai-art-ethics-and-the-future-of-human-expression/>
5. Millet K., Buehler F., Du G., Kokkoris M. D. Defending humankind: Anthropocentric

bias in the appreciation of AI art. *Computers in Human Behavior*. Vol. 143, June 2023. DOI: 10.1016/j.chb.2023.107707

6. Saffiotti A., Fogel P., Knudsen P., Miranda L., Thorn O. On Human-AI Collaboration in Artistic Performance. *CEUR-WS*. 2020. pp. 38-43. Scopus ID: 2- s2.0-85090911355

7. Li F., Lu Y. Human-AI interaction and ethics of AI: how well are we following the guidelines. In 10th. International Symposium of Chinese CHI, Chinese CHI. 2022. pp. 96-104. (TU/e Eindhoven University of Technology). DOI: 10.1145/3565698.3565773

8. Salim S. K. Thinking with machines: AI, ethics, and the future of humanities. *The News Minute*. 20 Sep 2025. URL: <https://www.thenewsminute.com/news/thinking-with-machines-ai-ethics-and-the-future-of-humanities>

9. Chen Mei-Hsin. Exploring the Intersection of Art and AI: Creativity, Ethics, and Innovation. *Zenodo. Art Style, Art & Culture International Magazine*. 2025. 15(15). pp.69-89. DOI: 10.5281/zenodo.14941501.

10. Younas A. Toward a Cultural Co-Genesis of AI Ethics. *Computers and Society (cs. CY)*. 24 May 2025. DOI: 10.48550/arXiv.2505.21542